

چالش‌ها و فرصت‌های فرا روی توسعه پایدار در صنعت دامپروری ایران

مرتضی کردی^۱، عباسعلی ناصریان^۲، علی گیلانی^۳

چکیده:

هر کشوری جهت توسعه پایدار نیازمند فرآیند آموزشی مؤثر و دائمی می‌باشد. صنعت دامپروری کشور که بخش‌های آن همچنان با شیوه‌های سنتی و کم بازده مدیریت می‌شود، نیازمند بازنگری اساسی بویژه در حوزه‌های تخصصی و فنی می‌باشد. به نظر می‌رسد با توجه به جایگاه فعلی صنعت دام و طیور در کشور و با در نظر گرفتن امور مختلف مؤثر بر این حوزه کشاورزی بهتر است دو برنامه کوتاه و بلند مدت برای آینده هر چه روشن‌تر این صنعت تدوین شوند. در هر یک از این دو برنامه باید چهار ستون حاکمیت، دانشگاه، سازمان‌ها و تشکلهای و صنعت را با هم و در کنار هم در نظر گرفت. اگر بتوانیم انرژی هر کدام از این آرکان را در جهت افزایش کیفیت آموزشی پرورش دهندگان حیوانات مزرعه‌ای و متخصصان فعال در این حوزه، ارتقاء تکنولوژی‌های مورد استفاده و ورود فناوری‌های نوین در این صنعت، و ارتقاء کیفیت بهداشتی و سلامتی محصولات دامی تولیدی در کشور در جهت ارتقاء بهداشت و سلامت عمومی جامعه، متمرکز کنیم، می‌توانیم گامی مؤثر را در جهت توسعه پایدار صنعت کشاورزی و دامپروری و به تبع آن نیل به اهداف والای اقتصاد مقاومتی و خودکفایی در تولید موادغذایی پروتئینی برداریم.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، پرورش حیوانات مزرعه‌ای، توسعه پایدار، تولیدات کشاورزی، صنعت دامپروری

مقدمه

به منظور دستیابی به یک سامانه پایدار دامپروری و اثرگذاری بیشتر روش‌های آموزشی در این حوزه، شاید بتوان آموزش‌های مورد نظر را به بخش‌های متفاوتی تقسیم بندی نمود؛

۱- آموزش عمومی از طریق رسانه‌های جمعی؛ به منظور افزایش آگاهی مردم در ارتباط با اهمیت حیوانات مزرعه‌ای از جهت ارزشمندی محصولاتی که در این حوزه تولید می‌شوند و تأثیری که بر سلامت و بهداشت عمومی جامعه دارند.

۲- گام دوم آموزش که بیشتر بر جنبه‌های تخصصی پایه‌گذاری می‌شود و تولیدکنندگان و افرادی که در مزارع پرورشی کار می‌کنند باید مد نظر قرار بگیرند. این بخش می‌تواند به دو زیر بخش تقسیم گردد؛ الف) آموزش به تولیدکنندگان خرد در واحدهای کوچک و روستایی که می‌تواند از طریق مجاری رسمی و سیستم‌های ترویجی کشور صورت بگیرد؛ ب) گروه بعدی مورد نظر، تولیدکنندگان متوسط و بزرگی هستند که به شیوه‌های نیمه صنعتی و صنعتی به پرورش دام و طیور اشتغال دارند. این گروه نیازمند به آموزش مؤثر و فنی توسط متخصصین در گرایش‌های مختلف رشته علوم دامی هستند. در نهایت گام آخر در این مرحله، آموزش و تربیت آموزش دهندگان و متخصصین می‌باشد، که عموماً فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در حوزه‌های دامپروری هستند که باید در مراکز آموزشی، بخوبی در زمینه‌های تئوری و عملی تربیت شده و آموزش داده شوند. به نظر می‌رسد که چنانچه این فرآیندها بخوبی برنامه‌ریزی شود، می‌تواند باعث افزایش بازدهی دام‌ها، درآمد بهتر پرورش دهندگان، بازدهی بهتر نهاده‌های دامی و افزایش تولید جهت تأمین نیازهای رو به رشد منابع پروتئینی در جامعه گردد.

یکی از نیازهای توسعه پایدار در صنعت دامپروری، ارتقاء تکنولوژی‌های با بازده بیشتر در عملیات مزارع پرورشی می‌باشد. مثلاً در واحدهای پرورش گاو شیری ماشین‌های شردوشی کارآمدتر از لحاظ هزینه انرژی، کارگری و دقت در دوشش و سلامت

۱ دانش آموخته دکترای تخصصی تغذیه نشخوارکنندگان، دانشگاه فردوسی مشهد و مدرس دانشکده دامپزشکی، دانشگاه تخصصی فناوری‌های نوین
آمل

۲ استاد گروه علوم دامی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد

۳ دانش آموخته دکترای تخصصی تغذیه طیور، دانشگاه فردوسی مشهد و مدرس دانشکده دامپزشکی، دانشگاه تخصصی فناوری‌های نوین آمل

پستان بویژه در واحدهای بزرگ صنعتی باید مدنظر قرار بگیرند. سایر مواردی را که می توان در این راستا مد نظر قرار داد عبارتند از: استفاده از تکنولوژی فرآوری مواد خوراکی که می توانند باعث افزایش قابلیت هضم مواد مغذی موجود در نهاده های دامی و سلامت دستگاه گوارش حیوان شوند؛ احداث و یا اصلاح تأسیساتی که باعث ارتقاء آسایش حیوانات و کاهش تنش در آنها می شوند تا حیوانات بتوانند حداکثر ظرفیت ژنتیکی خود را بروز دهند.

افزایش هزینه های انرژی در کشور در طی سالهای اخیر نیز باعث شده است تا هزینه حمل و نقل و جایجایی مواد مورد نیاز واحدهای پرورشی افزایش پیدا کند، بنابراین به نظر می رسد که در زمینه آمایش واحدهای پرورشی در سیستم توسعه پایدار باید تجدید نظر صورت بگیرد، به عبارت دیگر واحدهای بزرگ پرورش حیوانات مزرعه ای باید در مکان هایی احداث شوند که نیازهای آنها به نهاده به آسانی و صرف کمترین هزینه تأمین گردد. آب مورد نیاز واحدها و مزارع پرورشی، مزارع تأمین منابع علوفه ای و دانه غلات برای دامداری ها و مرغداری ها در نزدیکی مکان به واحد پرورشی باشد، زیرا در سیستم پرورش دام و طیور سالانه به مقدار زیادی مواد کنسانتره ای (مثل؛ دانه غلات) و علوفه ای نیاز می باشد.

در یک جامعه توسعه یافته افراد باید در مقابل انجام امور محوله خود مسئول باشند. در اتحادیه اروپا قانونی تدوین شده است که تولیدکنندگان محصولات دامی را ملزم به تولید یک محصول سالم می نماید، و تولیدکنندگان محصولات حاوی آلودگی های مختلف (میکروبی، سمی و ...) باید در قبال محصولات تولیدی خود مسئول و پاسخگو باشند. در این سیستم، پرورش دهندگان دام و طیور باید تلاش نمایند تا قواعد مربوط به کیفیت مواد خوراکی مصرفی دام، داروهای بکارگرفته شده در درمان حیوانات بیمار و امور رفاهی حیوان را برابر مقررات رعایت نمایند تا در محصولات تولیدی آنها، مواد مضر و زیان آور برای سلامت انسان وجود نداشته باشد و در صورت مشاهده آن آلودگی در محصولات دامی به لحاظ حقوقی قابل پیگرد قانونی می باشد.

برنامه های کوتاه و بلند مدت برای قرارگرفتن در مسیر توسعه پایدار در حوزه صنعت دامپروری

با توجه به جایگاه فعلی صنعت دام و طیور در کشور و با در نظر گرفتن امور مختلف مؤثر بر این حوزه کشاورزی بهتر است دو برنامه کوتاه و بلند مدت برای آینده هر چه روشن تر این صنعت تدوین شود. در هر یک از این دو برنامه باید چهار ستون حاکمیت، دانشگاه، تشکل ها و صنعت را با هم و در کنار هم در نظر گرفت.

در برنامه کوتاه مدت به فرض یک ساله، نقش حاکمیت بسیار پررنگ است و حتی با توجه به شواهد بر سه اصل دیگر نیز سایه افکنده و دیگر بخش ها بیشتر مفعول می باشند. اما به هر حال در همین فرصت اندک نیز با نشست های اضطراری صاحب نظران سه بخش دیگر و راینی می توان از خرد جمعی بهره برد و لاقول در تصمیم سازی برای تصمیم گیری حاکمیت برای مسائلی مانند تنظیم بازار نقش سازنده ای ایفا نمود.

اما در برنامه بلند مدت به فرض ده ساله، می توان با فراغ بال بیشتر سرنوشت این صنعت را جور دیگری رقم زد و در این بین دو بازی دانشگاه و تشکل ها می توانند با هم نقش های محوری ایفاء نمایند. به عبارت دیگر دانشگاه ها به عنوان مبدأ تحول و تربیت کارشناسان آینده به سمت کاربردی تر شدن آموزش و پژوهش مورد نیاز صنعت پیش روند و تشکل های مربوطه نیز به عنوان حلقه های گمشده بین دانشگاه، صنعت و حاکمیت نقش آفرینی پررنگ تری داشته باشند. خلاصه برنامه بلند مدت برای هر یک از بخش ها می تواند به قرار زیر باشد:

الف) حاکمیت:

۱. بهبود وضعیت بیمه محصولات دامی
۲. تخفیف مالیاتی برای واحدهای تولیدی با بازدهی بالا و دارای ارتباط مناسب با دانشگاه ها و تشکل ها
۳. تشویق مالی و اعتباری با وام کم بهره و یارانه و جایزه صادرات
۴. تعیین حداقل قیمت تضمینی شیر، دام زنده، مرغ و تخم مرغ برای جلوگیری از ضرر تولیدکنندگان در این صنعت
۵. سرمایه گذاری برای بهبود وضعیت مرغ لاین برای دفع خطر احتمالی ناشی از وابستگی شدید به سویه های مرغ خارجی
۶. حمایت از برندسازی ایرانی قوی برای رقابت در بازارهای جهانی

۷. درجه‌بندی کیفی محصولات با قابلیت رهگیری از مصرف‌کننده تا تولیدکننده
 ۸. حمایت رسانه‌ها از تولید ملی و اطلاع‌رسانی مناسب جهت رفع برخی نگرانی‌های مصرف‌کنندگان ناشی از شایعات
 ۹. شایسته‌سالاری در پست‌های تخصصی و بهره‌گیری از اساتید و خبرگان پیشگسوت در اتاق‌های فکر
 ۱۰. توجه به نژادها و توده‌های ژنتیکی دام و طیور بومی به عنوان میراثی گرانبها برای آیندگان و به فراموشی نسپردن مراکز اصلاح نژاد دام و طیور بومی در کشور
 ۱۱. توجه به حفظ محیط زیست به خصوص محدودیت دفع آمونیاک و فسفر از فضولات دامداری‌ها و مرغداری‌ها
 ۱۲. توجه به منابع انرژی نو و درجه‌بندی واحدهای تولیدی با توجه به میزان بهره‌وری
 ۱۳. قانون‌گذاری و اجرای دقیق قانون جهت حفظ کاربری زمین‌های مزارع پرورشی (و حالت کلی‌تر بخش کشاورزی) با سیاست‌های ترغیبی
 ۱۴. استفاده از مشارکت خارجی به منظور بهره‌گیری از دانش فنی آنها و نه فقط واردات کالاهای مصرفی
 ۱۵. جذب سرمایه‌گذار برای تولید متیونین، لیزین، ترئونین و کولین برای جلوگیری از خروج وحشتناک ارز از کشور
 ۱۶. نظارت بیشتر در جلوگیری از ورود مواد اولیه بی کیفیت مانند متیونین تقلبی از مبادی ورودی کشور
 ۱۷. سیاست‌گذاری تشویقی برای فعال‌ترسازی صنایع مربوط به تجهیزات دامداری‌ها، مرغداری‌ها و صنایع فرآوری محصولات فرعی کشتارگاه
 ۱۸. بهبود روابط بین‌الملل به ویژه با کشورهای همسایه برای بازار خارجی سهل‌الوصول و سپس تلاش برای بازاریابی جهانی
 ۱۹. ایجاد مناطق آزاد ویژه کشاورزی و نقش پررنگ‌تر بورس
 ۲۰. توجه به شرایط اقلیمی هر منطقه از کشور در سرمایه‌گذاری‌های مربوطه
 ۲۱. برنامه‌ریزی برای تبدیل هر منطقه روستایی به یک شهرک دامپروری و احداث صنایع تبدیلی در فاصله‌ای مناسب و قابل دسترس برای آنها
 ۲۲. تشویق پرورش دهندگان برای استفاده از محصولات فرعی و ضایعات صنایع تبدیلی کشاورزی به عنوان بخشی از جیره غذایی دام و طیور در جهت کاهش وابستگی این صنعت به مصرف غلات (که عمدتاً وارداتی می‌باشند)
- ب) دانشگاه**
۱. ایجاد رشته‌های کاربردی و بین‌رشته‌ای جدید متناسب با نیاز صنعت آبی و بازرگانی سرفصل بعضی از دروس فعلی
 ۲. انجام تحقیقات سفارشی صنعت در پایان نامه‌ها و طرح‌های دانشجویی
 ۳. ایجاد قطب علمی موضوعی خاص در یکی از دانشگاه‌های معتبر هر استان برای تمرکز بر نیازهای ویژه پژوهشی
 ۴. تقویت هر چه بیشتر دفتر ارتباط با صنعت و تعامل گسترده با مراکز علمی - تحقیقاتی جهان
 ۵. تقویت پارک‌های علم و فناوری در کنار دانشگاه‌ها
 ۶. گذراندن جدی دوره‌های کارورزی توسط دانشجویان در واحدهای تولیدی طی چند دوره در ابتدا و انتهای دوران تحصیل (اندیشه کاپری)
 ۷. برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارشناسان صنعت با امتیاز بازآموزی و لحاظ در رتبه نظام مهندسی
 ۸. انجام آزمایشات مورد نیاز صنعت در آزمایشگاه‌ها و درمانگاه‌های مرجع دانشگاه‌ها
 ۹. محدود کردن تعداد پذیرش دانشجویان و ایجاد توازن بین دانش‌آموختگان هر تخصص و نیاز بازار کار
 ۱۰. تغییر خط مشی ارتقای اعضای هیأت علمی از انتشار مقالات غیر کاربردی، به سمت پژوهش‌های کاربردی در حوزه صنعت و تبدیل دانش به اختراعات کاربردی
- ج) صنعت:**
۱. به روزسازی دانش فنی کارشناسان و آموزش حرفه‌ای کارگران در مزارع پرورشی
 ۲. تجهیز و نوسازی مزارع پرورشی

۳. تابعیت از تشکل‌ها و الزام به ارتباط سازنده با دانشگاه‌ها
۴. الزام واحدهای تولیدی برای استخدام کارشناسان متخصص
۵. هدفمندی تولید متناسب با نیاز بازار داخل و خارج از کشور مانند وزن هدف استاندارد برای طیور تولیدی برای هر بازار و رعایت استانداردها در بسته‌بندی محصولات تولیدی
۶. توجه جدی‌تر به پرورش حیوانات مزرعه‌ای بدون آنتی‌بیوتیک (دام و طیور سبزی) و حتی آرگانیک به خصوص در بحث صادرات.
۷. ایجاد مجتمع‌های تولیدی و کشت و صنعت و یا شهرک‌های دامپروری و مرغداری
۸. ایجاد شرکت‌های تولیدی دانش بنیان برای برندسازی و توجه به بازارهای خاص

د) سازمان‌ها و تشکل‌ها:

۱. ایفای نقش جدی به عنوان حلقه واسطه بین سه بخش دیگر
۲. وحدت در تصمیم‌گیری و پیگیری جدی مطالبات صنعت از حاکمیت
۳. هدف‌گذاری نوع تولید و نقشه راه
۴. نظارت دقیق بر میزان تولیدات دامی و برنامه‌ریزی تعیین میزان حجم جوجه‌ریزی متناسب با نیاز بازارهای هدف داخلی و خارجی
۵. نظارت دقیق و مسئولانه بر صدور مجوز احداث دامداری‌ها و مرغداری
۶. آماربرداری دقیق وضعیت تولید در مزارع پرورشی در کشور
۷. همیاری بیشتر در برگزاری همایش‌ها و سمینارهای علمی و نمایشگاه‌های تجاری و اعمال سیاست‌های تشویقی در همین راستا
۸. همبستگی انجمن جهانی علوم دام و طیور، نظام مهندسی کشاورزی و نظام دامپزشکی، اتحادیه و انجمن دامداران و مرغداران و غیره در جهت هم‌گرایی بیشتر در تصمیم‌گیری و اجرا.
۹. برنامه‌ریزی برای استفاده از تفکر و دانش صنعتی برای افزایش ارتقاء بازدهی تولیدات دامی در روستاها و واحدهای تولیدی خرد و کوچک
۱۰. آموزش تولید محصولات لبنی مختلف از شیر خام تولیدی در واحدهای کوچک دامپروری در روستاها در راستای افزایش درآمد روستائیان و کاهش مهاجرت آنها به شهرها

نتیجه‌گیری

نهایتاً اینکه یک جامعه برای توسعه یافتگی خود نیازمند انسان‌های آگاه و مسئولیت‌پذیری می‌باشد که بتوانند با دقت و توان تخصصی و اجرایی بالا مسئولیت‌های محوله خود را به انجام برسانند و شاید بزرگترین چالش پیش روی توسعه و شکوفایی اقتصادی حوزه‌های گوناگون در کشور، از جمله حوزه کشاورزی و دامپروری همین مسئله باشد. امید است با هماهنگی هر چه بیشتر آرگان‌ها و تشکل‌های مؤثر بر این صنعت، هر چه سریع‌تر بتوانیم کشور را با شتابی روز افزون در مسیر توسعه پایدار صنعت دامپروری و کشاورزی پیش ببریم.

منابع:

۱. حاج خدادادی، ا. (۱۳۹۵). اقتصاد مقاومتی در صنعت طیور، راهکارهای کاهش وابستگی. فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۴ (۵۳): ۲۲-۲۴.
- دیویس، سی. ال و دراکلی، جی. کی. (۱۳۹۲). مدیریت، تغذیه و پرورش گوساله. چاپ اول. نصریان، ع.، صارمی، ب.، باشتنی، م و فروغی، ع. انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

زاغری، م. (۱۳۹۵). پرورش و تغذیه طیور در ایران: گذشته، حال و آینده. مجموعه مقالات همایش پرورش طیور در ایران: گذشته، حال و آینده. گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم.

سیفی، س و گیلانی، ع. (۱۳۹۵). مروری بر توسعه صنعت طیور. انتشارات دانشگاه تخصصی فناوری‌های نوین آمل، آمل.

گُردی، م. ۱۳۸۷. اثر مواد افزودنی مختلف بر مؤلفه‌های شیمیایی و تخمیری سیلاژ تفاله مرکبات و تأثیر منابع مختلف پکتینی بر عملکرد گاوهای شیرده هلشتاین. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه فردوسی مشهد.

ویتی، دورابنھا و کرب، ارمیاس. (۱۳۹۱). بهره‌وری فسفر و کلسیم در حیوانات مزرع‌ای. چاپ اول. کرمانشاهی، ح.، گیلانی، ع.، پورنیا، خ و گُردی، م. انتشارات ترجمان خرد.

ویل کاکس، چارلز. (۱۳۸۶). مدیریت گله‌های بزرگ گاوهای شیری. چاپ اول. نصریان، ع.، فرزانه، ن.، حسن، س.، باشتنی، م. انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

